

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPOREn lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja Kansallisgalleriasta annetun 29 §:n muuttamisesta

Viite: Sivistysvaliokunta

Asia: HE 157/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore toteaa hallituksen esityksestä seuraavaa

Yleisesti:

Hallituksen esitys (HE 157/2022) kansallisten taidelaitosten Suomen kansallisoopperan ja –baletin sekä Suomen Kansallisteatterin sekä Kansallisgallerian rahoituksen siirtämisestä harkinnanvaraisen valtionavustusrahoituksen piiristä lakisääteiseen valtion rahoitukseen on myönteinen toimenpide ja yleisesti kannatettava. Laki lisää kansallisten taidelaitosten ja Kansallisgallerian rahoituksen ennakoivuutta ja läpinäkyvyyttä. Esityksen sivulla 15 kuvatuista rahoitusvaihtoehdoista esitetty ratkaisu on perustelluin. Muutos vahvistaa näiden suomalaisen kulttuurielämän merkittävimpiin kuuluvien vakiintuneita instituutioiden asemaa kokonaisuutena.

Erityisesti Cupore haluaa lausua hallituksen esityksen seuraavista asioista:

Kansallisten taidelaitosten ja Kansallisgallerian tavoiteohjaus lakiehdotuksessa

Esityksen sivulla 20 todetaan ”Valtion rahoituksen perusteena olevien tehtävien toteuttamista yksityiskohtaisemalla tasolla ohjattaisiin ja seurattaisiin 3 §:ssä tarkoitetussa tavoiteohjausmenettelyssä.” Hallituksen esitys tekisi tavoiteohjauksesta lakisääteistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on kulttuuripolitiikassaan harjoittanut tavoite- ja informaatio-ohjausta tulosohjauksen rinnalla jo pitkään sellaisten strategisesti tärkeiden avustettavien toimijoiden suuntaan, jotka eivät ole virastojen tapaan suoraan tulosohjauksen piirissä. Tavoiteohjauksella ei ole ollut säädösperustaa tai julkisesti aukikirjoitettua määritelmää, vaan se on toiminut ikään kuin tulos- ja informaatio-ohjauksen välimuotona.

Tavoiteohjaus kytkee yhteen hallitusohjelman tavoitteet, hallinnonalan strategiat, ministeriön tulostavoitteet sekä kulttuuripolitiikan strategiat ja kansallisten taidelaitoksen omat tavoitteet: ”Tavoiteohjaus myös vahvistaisi laitosten toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja kytkisi kunkin laitoksen toiminnan tavoitteet kulttuuripolitiikan strategioihin ja hallitusohjelmalinjauksiin” (OKM 2022, s. 11).

Valtion harjoittaman kulttuuripolitiikalla on viime vuosikymmeninä yleisesti pyritty toimijoiden strategiseen ohjaukseen sekä kulttuurialan kytkemiseen laajaan yhteiskunnalliseen tavoitteenasetteluun. Tavoiteohjauksen muuttamisessa lakisääteiseksi on huolehdittava, että ohjaus ministeriön ja taidelaitosten välillä on *neuvottelevaa ja dialogista*. Tämä koskee esimerkiksi taidelaitosten kanssa sovittavia, taide- ja kulttuuripolitiikan kannalta keskeisiä määrällisiä ja laadullisia tavoitteita sekä niiden toteutumisen seurantaa ja arviointia.

Lisäksi on huomioitava, että taidelaitosten toiminnan ohjauksessa huomioidaan – ohjauksen tavoitteellisuudesta ja strategisuudesta huolimatta – Pohjoismaiselle ja suomalaiselle kulttuuripolitiikalle tärkeä *käsivarren mitan periaate* (esim. Harding 2022). Periaate viittaa kulttuurin ja etenkin taiteen suojaamiseen epätarkoituksenmukaiselta poliittiselta interventiolta. Taidelaitosten tavoiteohjaus ei saa olla ristiriidassa Suomen perustuslaissa turvatun taiteen vapauden (16.3§) kanssa. On selvää, että taidelaitosten tavoiteohjauksen lakisääteisyydestä (esim. 3 §. Tavoitteiden asettaminen) huolimatta kulloisenkin hallitus- ja puoluepolitiikan tai muun taidelaitosten ulkopuolelta tulevan strategisen tavoitteenasettelun ei tule ohjata epätarkoituksenmukaisesti taidelaitosten *omaa tavoitteenasettelua* sekä *taiteelliskulttuurista toimintaa, taiteen kehittämistä* sekä *taiteeseen ja ohjelmistoon liittyviä*

valintoja. Näiden valintojen on oltava taidelaitosten asiantuntijoiden ja taiteen toimijoiden käsissä. Toisin sanoen lakiehdotuksen pykälän ”3 § Tavoitteiden asettaminen” soveltamisen tulee olla tarkoituksenmukaisessa ja taiteellista vapautta kunnioittavassa suhteessa pykälään ”2 § Rahoituksen perusteena olevat tehtävät” ja erityisesti siinä määriteltäviin kansallisten laitosten taiteellisiin tehtäviin.

Rahapelitoiminnan tuotot ja kulttuurin rahoitus

Kansallisten laitosten harkinnanvarainen valtionavustus on jo pitkään maksettu rahapelitoiminnan tuotoista, jotka ovat vähentyneet ja joiden tuottoennuste on laskeva. Esitys vakauttaa kansallisten laitosten rahoitusta. On yleisesti kannatettavaa, että kulttuurialan kansallisesti tärkeää, pysyväisluontoista toimintaa – jollaisena kansallisesti keskeisiä kulttuurilaitoksia voidaan pitää – pyritään rahoittamaan vero- ja budjettivaroista rahapelirahoituksen sijaan. Cuporen viimeaikaisen tutkimuksen (Jakonen, Kurlin Niiniahho, Oksanen-Särelä & Sokka 2021) mukaan kulttuuripolitiikan piirissä eri kohteita on rahoitettu rahapeli- ja yleiskatteisista budjettivaroista ilman kovinkaan näkyvää ja selkeää logiikkaa. Rahapelivarojen suhde kulttuuripolitiikan pysyvään, institutionalisoituneeseen järjestelmän ylläpitämiseen on nykyisten ja tulevien vuosien muutosten myötä suunniteltava ja järjestettävä uudelleen.

Kansallisten taidelaitosten säädösperustainen rahoitus asettaa laitokset tasa-arvoiseen asemaan

Toistaiseksi Kansallisgallerian, Suomen kansallisoopperan ja -baletin ja Suomen Kansallisteatterin asemasta tai rahoituksesta ei ole säädetty lailla. Hallituksen esitys on myös näiltä osin kannatettava. Muutoksella edistetään laitosten säädösperustaista vakautta ja ennakoitavuutta ja saatetaan kyseiset kansalliset taidelaitokset samaan asemaan esimerkiksi valtionosuutta saavien teattereiden, museoiden ja orkestereiden sekä yliopistojen ja Yleisradion kanssa myös kustannustason tarkistuksen suhteen.

Kansallisten taidelaitosten tilakustannusten kompensatio

Hallituksen lakiesityksen mukaan ministeriö myöntäisi laitoksille edelleen niiden vuokran suuruisen avustuksen erilliseltä talousarvion momentilta, josta laitokset maksavat vuokransa Senaatti-kiinteistölle. Senaatti-kiinteistö korottaa vuokria vuosittain kuluttajahintaindeksin mukaisella prosentilla. On merkillepantavaa, millaista painetta kulttuuribudjetille yleisesti aiheuttavat tilakustannusmomentilta maksettavat vuokrat (yli 26 M€ talousarvioesityksessä vuodelle 2023).

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen puolesta kiitän tilaisuudesta saada lausua näkemyksemme

Helsingissä 23. syyskuuta 2022

Marjo Mäenpää
johtaja

Käytettyjä lähteitä

Harding, Tobias (2022). Culture wars? The (re)politicization of Swedish cultural policy. *Cultural Trends*, 31(2), 115–132. <https://doi.org/10.1080/09548963.2021.1971932>

OKM (2022). *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja Kansallisgalleriasta annetun lain 29 §:n muuttamisesta*. HE 157/2022. <https://okm.fi/paatos?decisionId=0900908f807d93b4>

HE 157/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja Kansallisgalleriasta annetun lain 29 §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220157>

Jakonen, Olli; Kurlin Niiniaho, Ari; Oksanen-Särelä, Ari ja Sokka, Sakarias (2021). *Rahapelitoiminnan tuotot kulttuurille vuonna 2019. Määrä ja kohdennukset*. Cuporen työpapereita 14. Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/rahapelitoiminnan-tuotot-kulttuurille-vuonna-2019>
